



М.Ә. САБИР

МАКТАБ ШАРҒИСИ



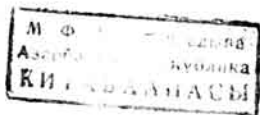
894.362-93

С 13

М. Ә. САБИР

МӘКТӘБ

ШƏРТНӘСІ



АЗƏРБАЙҶАН
УШАГ ВƏ КƏНЧЛƏР ƏДƏБИЯТЫ
НƏШРИЯТЫ

БАКЫ — 1962

82915

Рәссамы Р. БАБАЈЕВ.

М. Ә. САБИР

(1862—1911)

1906-чы илнн сонлары иди. Ајда ики дөфә нәшр олуан „Дәбистан“ адлы ушаглара мәхсус журналын нөвбәти нөмрәси чапа һазырланырды. Шамаһыдан Бақыја кәлән севимли шаирмиз Мирзә Әләкбәр Сабир идарәјә келиб, журналын редактору илә көрүшдү. Ушаглар үчүн „Дәбистан“ кими көзәл, шәкилли бир журнал нәшр етдијинә көрә редактора өз тәшәккүрүнү билдирди. Редактор фүрсәтдән истифадә едиб, Сабирә мәктәблиләр үчүн ше'р јазмағы тәклиф етди. Бу тәклиф бөјүк шаирин үрәјиндән иди. О, дәрһал стол ар-хасына кечиб, ушаглар үчүн илк ше'рини јазды.

Мәктәб, мәктәб, нә дикушасән,
Чәшнәт, чәшнәт десәм сәзасән,
Шиләм, шадәм тәфәррүчүлән,
Әлһәг, әлһәг, көзәл биһасән!

мисралары илә башланан һәмни ше'р нәшр едилдији күндән кениш јайлани, дилләр сәбәри олан „Мәктәб шәргиси“ иди.

О вахтдан Сабир мәктәблиләрнн севимли шаири кими танынды. О, өмрүнүн сон күнләринә гәдәр мәктәблә, кәнч нәслин тә'лим вә тәрбијәси илә Јаһындан бағлы олмушдур. Узун мүддәт Шамаһыда вә Бақыда мүәллимлик едән Сабир ушаг психолокијасыны инчәликләринә гәдәр өјрәнмишди. Бүтүн бунлар шаирин ушаглар үчүн јаздығы ше'рләрдә пар-лағ әкс олунмушдур.

Сабир мәктәблиләр үчүн тәсадүфдән-тәсадүфә дејил, мүн-тәзәм оларағ јазырды. Сабирлә дәрслик мүәллифләри олан Аббас Сәһһәт, М. Маһмудбәјов, С. С. Ахундов вә башгалары

арасында сых [арадычылыг эмэклэшлыгы, шэхен танышлыг
вэ достлуг] вар иди. Тэсэдүфи дежи ки, бөүк шаирин ушаг-
лар үчүн [аздыгы, мәктәбиләр тәрәфиндән севилә-севилә
охуини, өзбәрләнән „[аз күнләрн], „[ушаг вэ буз], „[агачла-
рын бәһси], „[чүтчү] вэ бир сыра башга ше'рлэри илк дэфа
мәктәб дәрсликләриндэ чан олунмушлур.

Көнч нәслин нәчиб әхлаги сифәтләр руһунда тәрбијәлән-
дирилмәсиндә Сабир ше'рләринин әһәмијјәти чох бөүкдүр.
Бу ше'рләрин идеја мәзмунунда ики әсас хүсусијјәт диггәти
чәлб едир. Шаир, бир тәрәfdән, вәтәнпәрвәрлик, әмәјә мә-
һәббәт, достлугда вәфалы олмаг, гочалара, ата-аная һөрмәт,
доғручулуг кими јүксәк мә'нәви кејфијјәтлэри тәрәннүм едир,
дикәр тәрәfdән дә өзләринин пис һәрәкәти илә ушаг тәр-
бијәсинин позан валидејилэри, артыг алыб әскик сатан тачир-
лэри, сүдә су гатыб сатан алверчилэри, зәһмәтдән бојун га-
чыран тәнбәллэри, оғурлуг, јаланчылыг кими чиркин әмәл-
лэри өзүнә пешә едән дәләдузлары кәскин тәнгид атәшинә
тутур.

Сабирин ушаг ше'рлэри мәзмунча мараглы олдуғу кими,
формача да сәдә, ојнаг вә ахычыдыр. Шаир һеч вахт гуру
нәсиһәт вә тәсвирчилик јолу илә кетмир, о, демәк истәдији
фикри кәнч охучулара габарыг шәкилдә чатдырмаг үчүн
мараглы һадисәләр сечир, биткин сүжетләр гурур.

М. Ә. Сабирин ушаглар үчүн [аздыгы нәгмәләр, мәнзум
һекајә вә тәмсилләр өз әдәби-бәди тәрәвәтини инди дә та-
мамилә сахлајыр. совет мәктәблисинин јүксәк идеја-естетик
тәрбијәсиндә мүнүм рол ојнајыр.

М. Мәммәдов.

ШАИРЛАР





МЭКТЭБ ШЭРГИСИ

Мэктэб, мэктэб, нэ дилкүшасэн,¹
Чэннэт, чэннэт десэм сэзасэн,²
Шадэм, шадэм тэфэррүчүндэн,³
Элнэг⁴, элнэг, көзөл бинасэн!

Этрин, этрин күли-чинандыр,⁵
Фејзин, фејзин һэјати-чандыр,
Гүнчэн, гүнчэн сәфаји вичдан,⁶
Нурун, нурун зијафашандыр!⁷

Таһир,⁸ заһир⁹ һүнэрлэрин вар,
Баһир,¹⁰ заһир сэмэрлэрин¹¹ вар,
Дәрја-дәрја тэмэввүчүндэ¹²
Парлаг-парлаг күһэрлэрин!¹³ вар!

Дәфтәр-дәфтәр хәбәрлэрин вар,
Рәһбар-рәһбар әсәрлэрин вар,

¹ Дилкүшә — үрәк ачан, фүеункар.

² Сәзә — дәјиг, јарашан.

³ Тэфәррүч — кәһини, сәјр егмә.

⁴ Элнэг — һәгнәгән, дотрудан.

⁵ Күли-чинан — багчаларыи күлү.

⁶ Һәјати чан — чаныи һәјати.

⁷ Зијафашан — шығ сачан.

⁸ Таһир — тәһиз.

⁹ Заһир — ачыг, ашкар.

¹⁰ Баһир — шығсым, адман.

¹¹ Сәмәр — мейвә, фәјлә.

¹² Тэмэввүч — даггаанма, дәнәгәнмә.

¹³ Күһәр — гирмәтан бир дан аамдыр.

Мишкин-мишкин гэлэмлэриндэ
Аһу-аһу¹⁴ нэзэрлэрин вар!

Һиммэт,¹⁵ Һиммэт сәнивлә али,
Хаки-вәтән¹⁶ сәнивлә һали,¹⁷
Сәнсэн, сәнсэн үмүм насын¹⁸
Нитги, фикри, дили, мәгали!¹⁹

Күлшән-күлшән ләтәфәтин вар,
Рөвшән-рөвшән²⁰ сәадәтин вар,
Вазеһ-вазеһ²¹ бәјанларында²²
Ширин-ширин һекајәтин вар!

Олсун, олсун сәнивлә хошһал.
Јетсин, јетсин кәмалә әтфал,²³
Көрсүн, көрсүн пәсәрләриндә²⁴
Сабир-Сабир пәдәрләр²⁵ игбал!²⁶

¹⁴ Аһу — чейран.

¹⁵ Һиммәт — сә'ј, гејрәт.

¹⁶ Хаки-вәтән — вәтән торпагы.

¹⁷ Һали — хәбәрдар, мәлуматлы.

¹⁸ Нас — инсанлар, чамаат.

¹⁹ Мәгал — данышыг, сөз.

²⁰ Рөвшән — ишыгы, ајды.

²¹ Вазеһ — ашкар, ачыг.

²² Бәјан — билдирмә, изаһ етмә.

²³ Әтфал — ушаглар.

²⁴ Пәсәр — огул, оғлан.

²⁵ Пәдәр — ата.

²⁶ Игбал — бәхт.

МӘКТӘБӘ ТӘРГИБ¹

Мәним бағым, баһарым!
Фикри зијалы² оғлум!
Мәктәб зманы кәлди,
Дур, еј вәфалы оғлум!
Еј көзүм, еј чаным!
Кет мәктәбә, чәваным!

Күн чыхды, сүбһ ачылды,
Гаранлыглар гачылды,
Пәнчәрәдән күн дүшдү,
Отаглара сачылды;
Еј көзүм, еј чаным!
Кет мәктәбә, чәваным!

Оғул, оғул, амандыр,
Чох јухламаг јамандыр!..
Еј көзүм, еј чаным!
Кет мәктәбә, чәваным!

Нәсиһәт ал, нәсиһәт,
Гыл кәсби-елмә³ гејрәт!
Елмсизлик бәласы
Мүшкүл⁴ олу, һәнгәт.

¹ Тәргиб—истәтмәк, рәгбәтләндирмәк.

² Зијалы—ишыгы, ајдын.

³ Кәсби-елм—оғумаг, елм өдрәнмәк.

⁴ Мүшкүл—чәтин, әнкәл.

Еј көзүм, еј чаным!
Кет мектебэ, чэваным!

Мектебдэ вар шэрафэт,
Дэктэрдэ вар лэгафэт;
Чари олур⁵ гэлэмдэн
Ширин-ширин һекајэт.
Еј көзүм, еј чаным!
Кет мектебэ, чэваным!..

Мүэллимин каламын
Ал, сахла еһтирамын;
Һэгдэн едэр тэмэнна⁶
Мектебинин дэвамын.
Еј көзүм, еј чаным!
Кет мектебэ, чэваным!

Елм өјрэн, имтэһан вер,
Өз фэзлини⁷ нишан вер;
Гэдрин бил елмү фэзлин,
Елмин јолунда чан вер.
Еј көзүм, еј чаным!
Кет мектебэ, чэваным!

⁵ Чари олур — ахыр, төкүлүр.
⁶ Тэмэнна — јалла иб ис-эж-к.
⁷ Фэзл — билим, һүнэр.

ЕЛМЭ ТЭРҒИБ

Елмин иззэти¹ пайдар² олур,
Чэһлин никбэти³ чаншикар⁴ олур,
Һэр кэс елм охур, бэхтичар олур,
Милләт елм илэ бэргэрар⁵ олур;

Охујун, эзилэр, охумаг зэманыдыр!
Охумаг һэр адэмин эдэби нишаныды.

Елм илэ сэрфэрэз⁶ олмасаг биз,
Чүмлэдэн бинијаз⁷ олмасаг биз, —
Биздэ фэхрү, мүбаһат⁸ олурму?
Гејрилэрлэ мүсаваг⁹ олурму?

Һэр бир таһфэ бир сэјаг илэ,
Чатды иззэтэ иттифаг илэ.
Дүшдүк зилләтэ¹⁰ биз нифаг¹¹ илэ,
Мектеб ачмалы иштијаг¹² илэ;

Охујун, эзилэр, охумаг зэманыдыр!
Охумаг һэр адэмин эдэби нишаныдыр!

Сидг илэ эл-элэ чатмасаг биз,
Гэфләти бир тэрэф атмасаг биз, —
Биздэ һэркиз сэдэт олурму?
Сибгэг етмэкдэ гүдрэт олурму?..

¹ Иззэт — шэрэф.
² Пайдар — данми.
³ Никбэт — бэдбэхтэнк.
⁴ Чаншикар — чан алаң.
⁵ Бэргэрар — мөһкөм.
⁶ Сэрфэрэз — башыуча.

⁷ Бинијаз — еһтиласыз.
⁸ Мүбаһат — ибтихар.
⁹ Мүсаваг — бэрәбэрлик.
¹⁰ Зилләт — мүсбэт.
¹¹ Нифаг — арылма.
¹² Иштијаг — һөвөс.

УШАГ ВЭ БУЗ

Дэрсэ кедэн бир ушаг
Чыхды буз үстэ гочаг;

Сүрүшдү бирдэн-бирэ,
Дүшдү үз үстэ Јерэ.

Дурду ушаг, нејлэди?
Буза белэ сөјлэди:

„Сэн нэ јамансан, а буз!
Адам јыхансан, а буз!

Аз галыб өмрүн сэннин,
Јаз кэлэр, артар гэмнин!

Әријиб суја дөнәрсән,
Ахыб чаја кедәрсән!”

ЈАЗ КҮНЛӘРИ

Кэл, кэл, а јаз күнләри!
Илин әзиз күнләри!

Дагда әрит гарлары,
Багда әрит гарлары.

Чајлар дашыб сел олсун.
Тахыллар тел-тел олсун.

Ағачлар ачсын чичәк,
Јарпагы ләчәк-ләчәк!

ЧҮТЧҮ

Чыхды күнэш, долду чәһан¹ нур илә,
Чүтчү сүрүр тарлада чүт шур² илә.

Атлар, өкүзләр котана күч верир,
Каһ жүрүжүр, каһ жыхылыр, каһ дурур.

Чүтчү батыб ган-тәрә, јер шумлајыр,
Шумладыгы тарласыны тумлајыр.

Олса да артыг нә гәдәр зәһмәти —
Ишләмәјә вар о гәдәр гејрәти;

Чүнки билир раһәт әзијјәтләдир,
Шад јашамаг сәјдә, гејрәтләдир;

Имди әкәрчи она зәһмәт олар,
Гышда әјали, өзү раһәт булар:³

Чәм едәчәк тарласынын һасилин,
Бәсләјәчәк анләсин, һәм елин.

¹ Чәһан — дүня, алам.

² Шур — һәвәс, «ә».

³ Булмаг — танмаг.



МӘНЗУМ

ТЕКАЈА

ВӘ

НАСННӘТЛӘР



82915

МӘКТӘБ УШАГЛАРЫНА ТӨҠФӘ

Доғар инсан ата омағында,
Бәсләнәр валидә¹ гучағында.

Ата һәр күн кедәр ишә, чалышар,
Нә гэдәр зәһмәт олса да алышар;

Севәмәз кәнди² истираһәтнини,
Ара³ өвладынын сәадәтнини.

Ишләјәр, чисми⁴ ган-тәрә бојанар,
Һәр насыл⁵ олса да чәрәк газанар.

Ана өвләдә вәғф едәр⁶ өзүнү —
Јумамаз, јуммаса ушаг көзүнү;

Сүбһәдәк бинәва чәкәр зәһмәт,
Кәнди өвладына верәр раһәт;

„Лајла-лајла“ дејә чәкәр кешини.
Мин мәһәббәтлә јелләјәр бешијни.

¹ Валидә — ана.

² Кәнди — өз.

³ Арамаг — ахтармаг.

⁴ Чисм — бәдән.

⁵ Насыл — ләвә, на чүр.

⁶ Вәғф етмәк — вермәк, фәлә етмәк.

Ан, бизлэр чочуг икэн нэ гэлэр
Вермишик валидејнэ рэнчү¹ кэдэр!

Шимди биз онлары эвэз едэлим,
Онларын хайишинчэ јол кедэлим.

Соралым һэр зэман ризалэрини,^{*}
Алалым хејрили дуалэрини..

Бизэ лазымса һэггэ гул ололым,
Валидејнэ мүти огул ололым.

Атаја һөрмэт етмэјэн чочугун,
Анаја хидмэт етмэјэн чочугун

Нэ олур кэнди нэфсинэ хејри?!
Нэ дэ ондан вэфа көрэр гејри!

¹ Рэнч — әнјјәт, зәһмәт.

^{*} Риза — разылыг.

МӘКТӘБ ШАКИРДЛӘРИНӘ ТӨҢФӘ

Еј ушаглар, ушаглыг әјјами,¹ —
Кэлэн әјјамын ондалыр камн².

Ким ки, гејрәтлә зәһмәтә алышар,
Кәсби-ирфан³ рузү шәб⁴ чалышар, —

Зәһмәти мајеји-сәадәт⁵ олар,
Јашадыгча һәмшиә раһәт олар.

Ким ки, тәнбәллијә мәнәббәт едәр,
Даим әјләнчәләрлә үлфәт⁶ едәр,

Кечирәр вәгтини чәһаләт илә,
Бүтүн өмрү кечәр сәфаләт илә.

Иштә, өвлад, сиз бу һалы көрүн,
Бу ики вазеһ еһтималы көрүн;

Вәгтдән даим истифадә едни,
Елм тәһсилини ирадә един;

¹ Әјјам — күнләр.

² Кам — истәк, мурад.

³ Кәсби-ирфан — биләк газанмаг.

⁴ Рузү шәб — күндүз вә кечә.

⁵ Мајеји-сәадәт — хошбәхтлик мајәси.

⁶ Үлфәт — достлуг.

Чалышын, бинниаз олун, чалышын!
Елм илэ сэрфэраз олун, чалышын!

Кэлэчэк күнлэрин сээдэтини
Газанын фээлү⁷ фэхрү иззэтини.

Сиздэдир миллэтин үмнид көзү —
Нал илэ сөjlэjир сизэ бу сөлү.

Динлэjин жангылы сэдэлэрини!⁸
Ешидин аташин нэвалэрини!⁹

Охујун, миллэтин ничаты¹⁰ олун!
Та эбэд¹¹ банси-нэjаты олун!

⁷ Фээл — һүнэр, бинак.

⁸ Сэдэ — сөс.

⁹ Нэва — нөгмэ, аваа.

¹⁰ Ничат — хилас, гургулуш.

¹¹ Та эбэд — һэмншэлик, данни.

ТЭБИБ ИЛЭ ХЭСТЭ

Бир тэбиба кедиб дә бир бимар¹
Деди: „Мэ’дэмдэ агры бир шеj в-р“:

Бир дәва вер, мана илач еjlэ,
Өлүрэм, чареjи-мэзач² еjlэ“.

Дутду нэбзин тэбиб онун дэрһал³
„Нэ jемишсэн?“ — деjэ единчэ суал,

Деди: „Јанмыш чөрөк једим, догтур,
Једијим бир элава шеj јохдур“.

Баха галды тэбиб онун сөзүнэ,
Истэди бир дәва төкө көзүнэ;

Хэстэ: „Мэ’дэмдир агрыјан, а көзүм,
Јохса мэфһумунуз дејилми сөзүм?“

Деди доктор она ки: „Еј эһмэг⁴,
Ејбли олмаса көзүн мүтлэг,

Јанмыш этмэк⁴ јемэз идин эсла,
Бу сэбэблэ јарар төкүлсэ дәва“.

¹ Бимар — хэстэ, нахош.

² Мэзач — эһвал, тэбибэг.

³ Эһмэг — ахмаг.

⁴ Этмэк — чөрөк.

ГОЧА БАГБАН

Бир тагым¹ кэнч жол кэнарындан
Кечэрэк бир багын чиварындан,²

Көрдүлөр жүз жашында бир багбан
Ишлэжир багда сә'ј илэ һәр ан³;

Титрәјә-титрәјә эли, бир дә
Алма чәрдәкләри әкәр јердә.

Күләрәк етдиләр суал: „А гоча,
Јүз жашында нәдир бу һал, а гоча?“

Деди: „Јер шумлајыб чәфа чәкәрәм,
Торпаға алма чәрдәји әкәрәм“.

Дедиләр: „Бунда бир сәлаһын⁴ јох,
Сән бу күн вар исән, сабаһын јох;

Имди әкдикләрин нә вәгт чыхар?
Бу чыхынча сәни зәманә јыхар!..

Раһәт ол, чәкмә бош јерә зәһмәт,
Оламаз мејвәси сана гисмәт!“

Деди: „Әкмишләр, алмышыз, јемишиз,
Хејрлә јад едиб дуа демишиз;

Әкәриз биз даһа јејәнләр үчүн,
Әһли-хејрә⁵дуа дејәнләр үчүн“.

⁵ Әһли-хејр — хејр иш көрән.

¹ Тагым — бир нечә нәфәр, бир бөлүк.

² Чивар — јахын јер, кәнар.

³ Ан — дәгигә, заман.

⁴ Сәлаһ — хејрин.

МОЛЛА НЭСРЭДДИНИН ЖОРГАНЫ

Кеча жатмаг зманы чатмыш иди,
Молла Нэсрэддин ездэ жатмыш иди.

Накәһан¹ кучәдән учалды сәда,
Вурһарај дүшдү, гонду бир говға².

Молла, чијиндә жорганы, дәрһал
Кучәјә чыхды мүзтәриб³ әһвал;

Көрдү бир јанда бир ағыр дәстә,
Санки минмиш адамлар үст-үстә;

Истәди дәстәјә тәрәф кетсин,
Бу жығынчаг нәдир, суал етсин;

Ишбу әснадә бир нәфәр тәррар⁴
Жорганы гапды накәһ, етди фәрар⁵.

Молла бу гиссәдән⁶ пәришан-һал
Евинә дөнчәк өврәт етди суал:

„Де көрүм, кучәдә нә вар, а киши?
Бу нә дәвадыр, анладынмы иши?“

Деди: „Жорган үчүн имиш бу тәләш,
Алдылар жорганы, кәсилди сәваш“⁷.

¹ Накәһан — көзләнилмәдән, гәфләтән.

² Говға — һај-күј.

³ Мүзтәриб — изтираблы.

⁴ Тәррар — оғру, гулдур.

⁵ Фәрар — гачмаг, кизлинчә гачмаг.

⁶ Гиссә — һадисә, әһвалат.

⁷ Сәваш — галмагал.

УШАГ ВӘ ПУЛ

Кучәдән бир чочуг јујүрдү евә,
Бир бумажник¹ булуб деди бу невә:

„Ана, кәл, кәл ки, дөвләтә чатдыг,
Пулла олдуг, сәадәтә чатдыг!“

Деди хатун ки: „Сөјлә, еј фәрзәнд,²
Нолду ким, олдуг имди дөвләтмәнд?“³

Көрәјим, вер, нәдир, нәдир бу, оғул?⁴
Деди: „Булдум буну ичи долу пул;

Јол кедән бир гоча киши накаһ
Дүшүрүб кечди, олмады акаһ.“⁴

Көрмәдән кимсә мән гошуб⁵ алдым,
Тез гачыб кәндими евә салдым“.

Анасы оғлунун чинајәтини
Көрәрәк заһир етди нифрәтини:

¹ Бумажник — пул кисәси.

² Фәрзәнд — оғул, өвләд.

³ Дөвләтмәнд — дөвләтли, варлы.

⁴ Акаһ — хәбәрлар.

⁵ Гошмаг — гачмаг, јујүрмәк.

Деди: „Оглум, нэ сэрд⁶ имиш ганын
Ки, буна разы олду вичданын?

Тифли-мэ'сум⁷ икэн күнаһ етдин,
Кэнди вичданыны тэбаһ⁸ етдин;

Нијэ вердин фэнајэ догрулуғу,
Иртикаб⁹ ејлэдин бу огрулуғу?

Ғеч зэни етмэм, өзкэнин мали
Бизи зэнкин гылыб, едэ аян.

Јох, јох, оглум, инан ки, хар¹⁰ оларыз!
Әрзэли-әһли-рузкар¹¹ оларыз!

Хани олсағ экэр бу дүнјадэ
Ирзү намусумуз кедэр бадэ;

Көзүмүз мүнтәһаји¹²-зилләтдән
Бахамаз кимсәјэ хәчәләтдән;

Кәрчи¹³ пул чох фәрәһфәзадыр¹⁴, огул,
Лејк¹⁵ намус пәк¹⁶ бәһадыр, огул!“

ЧАМУШЧУ ВӘ СЕЛ

Бир киши сахлајырды бир чамуш,
Су гатырды сүдә, едирди фүруш.¹

Јағды шиддәтлә бир јағыш накаһ,
Кишинин вәз'и-һали² олду тэбаһ.

Тутду дүвјаны селләрин чуши,³
Дәр зәман⁴ алды, кетди чамушин.

Киши ағлар көз илә гылды фәған;
Сөјләди оғлу: „Ағлама, бабачан

Чүнки су сүдләрә түфејл олду.⁵
Гатдығын су јығылды, сејл олду.

Ини чамушуну апарды исә,
Башына мәһшәри гопарды исә,

Сөјләмә ким,⁶ фәләк гәзасыдыр ол,⁷
Тутдугун ишләрин чәзасыдыр ол“.

⁶ Сэрд — сојуг.

⁷ Тифл — ушаг.

⁸ Тэбаһ — пуч, бәрбад.

⁹ Иртикаб — иш иш көрмә, күнаһкар.

¹⁰ Хар — көздән дүшмүш, е'тибарсыз.

¹¹ Әрзә и-әһли-рузкар — зәманәдә јашајанларын асчаны.

¹² Мүнтәһа — сон.

¹³ Кәрчи — экәр.

¹⁴ Фәрәһфәза — фәрәһ, севинч артыран.

¹⁵ Лејк — аччаг, лакин.

¹⁶ Пәк — чох, лап.

¹ Фүруш — сатыш.

² Вәз'и-һал — иш иш иләнчә и.

³ Чуш — һәрәкәт, гәһнама.

⁴ Дәр зәман — бу вақтла.

⁵ Түфејл олмаг — тарышмаг.

⁶ Ким — ки.

⁷ Ол — о.

МОЛЛА НЭСРЭДДИН ВЭ ОГРУ

Молланын бөркүнү чалыб¹ огру,
Jүүрүб гачды бир бага догру;

Бахмады огрусу кедэр нэрэжэ²,—
Өзү анчаг Jүүрдү мэгбэрэжэ³.

Молланы көрдүлөр дурур орада,
Дедилэр: „Дурмусан нечин бурада?“

Деди: „Бир огру бөркүмү чалды,
Гачды, кетди, башым ачыг галды“.

Дедилэр: „Огру гачды, кетди бага,
Бурада бош отурма, дур ајага,

Бага догру кет, еJлэмэ еhmал⁴,
Огруну тап о жердэ, бөркүнү ал“.

„Нэмэ⁵ лазым, — деди ки, — баг нарадыр,
Огрунун агибэт⁶ жери бурадыр“.

¹ Чалмаг — көтүрмэк, алмаг.

² Нэрэ — нараја.

³ Мэгбэрэ — гәбиристанлыг.

⁴ Еhmал еJлэмэк — бош тутмаг.

⁵ Нэмэ — нәјимә.

⁶ Агибат — сон, ахыр

АРТЫГ АЛЫБ ЭСКИК САТАН ТАЧИР

Бир нәфәр тачир өз дүканында
Оглу ну сахлајырды јанында;

Еләјирди гәрибә даду стад¹—
Сатдығында—кәм², алдығында—зијад³.

Мәкрү тәзвир⁴ иди онун һәр иши,
Дүз дејилди бүтүн алыш-вериши.

Атанын шүглүнә⁵ олуб ади⁶—
Көрдүјүн өјрәнирди өвлади.

Бир күн өз дәрдинин илачы үчүн,
Кетди тачир бир еhtiјачы үчүн.

Оглу көрдү ки, вәгти-фүрсәтдир⁷:
„Дәхли сојсам, — деди, — гәнимәтдир“.

Әли дәхл ичрә, көзләри никәран,
Атасы бир тәрәфдән олду әјан;

¹ Дадү стад — алвер.

² Кәм — аз, әскик.

³ Зијад — чох, артыг.

⁴ Тәзвир — алдатмаг.

⁵ Шүгд — иш, мәшгәлә.

⁶ Ади — вләг етмиш.

⁷ Вәгти-фүрсәт — фүрсәт вахты.

Даралыб бүсбүтүн чэһан көзүнэ,
Вурду бир силлэ оглууну үзүнэ.

Көрлү бир пир⁸, хейли тэчрүбэкар⁹,
Деди: „Етмэ эбэс буна азар.

Экдијин данэнин будур сэмэри,
Сэндэн эхэ елэјиб һэмин һүнэри...

Чэкдијин нэгшдир, бу нэгши-хэта,
Вермэ иснадын огуна, эбэда!

Тэрбијэт мүстәһэггидир¹⁰ өвлад,
Пэдэриндэн нэ көрсэ ејлэр јад;

Хаһ¹¹ әмри-гәбиһ,¹² хаһ чәмил,¹³ —
Едэр өвлад чүмлэсин тәһсил.

Салех¹⁴ ол, салех олсун өвлады!
Талех¹⁵ ол, талех олсун өвлады!“

⁸ Пир — гоча, јашлы.

⁹ Тэчрүбэкар — тэчрүбәли.

¹⁰ Мүстәһэгг — мөһтач.

¹¹ Хаһ — истәр.

¹² Әмри гәбиһ — пис иш.

¹³ Чәмил — јашшы, көзәл.

¹⁴ Салех — садиг, догручу.

¹⁵ Талех — јарамаз.

ЈАЛАНЧЫ ЧОБАН

Бир чобан бир күн етди дағда һарај:
„Чанавар вар, — деди, — кәлин, еј вај!“

Әһли-гәрјә¹ јүјүрдү дағ тәрәфә,
Кетмәсин та гојун, гузу тәләфә

Бунлары мүстәриб² көрүнчә чобан
Күлмәјә башлајыб деди: „Јаран³,

Сиз буну санмајын һәгигәтдир,
Дамағым кәлди, бир зәрәфәтдир!“

Бинәваләр гајытды; лејк⁴ чобан
Јенә бир күн дағ үзрә гылды фәған.

„Чанавар вар!“ — дејә бағырды јенә,
Гәрјә әһлин көмәк чағырды јенә.

Кәндчиләр етдиләр дүбарә⁵ һүчум,
Јенә олду, јаланлығы мә'лум.

Доғрудан бир заман бәәзми-шикар,⁶
Гојуна кәлди бир нечә чанавар.

¹ Әһли-гәрјә — кәнд әһли.

² Мүстәриб — иштираблы, гәмди.

³ Јаран — асслар, ашиналар.

⁴ Лејк — асчаг, ләкин.

⁵ Дүбарә — икинчи алафә.

⁶ Бәәзми-шикар — овләмаг мәгсәдилә.

Һәрчи лад ејләли чобан, jahy!
Ешидэнлэр деди: јаландыр бу!

Бу сәбәбдән һарајә кетмәдиләр,
Она һеч е'тина да етмәдиләр.

Чанаварлар једи бүтүн гојуну,
Иштә, оғлум, јаланчылыг ојуну!

Бах, јаланчы танылды чүнки чобан,
Доғру деркән сөзү көрүндү јалан.

Һәркиз, оғлум, јалан демә ки, худа
Дуст[?] тутмаз јаланчыны әбада!

Һәм да хәлг ичрә һөрмәтин олмаз,
Иззәтин, гәдрү гијмәтин олмаз.

„Еви јанды јаланчынын, — дерләр, —
Она бир кимсә етмәди бавәр“.^ә

[?] Дуст — дост.

^ә Бавәр — инам, е тимад.

ТӘМСНАЛАР





АГАЧЛАРЫН БЭҢСИ

Алма, палыд, шам агачы һал илэ
Ејлэдилэр бәһе бу минвал илэ:

Башлады тәрифэ палыд гамәтин,
Өјдү өзүн, зорбалығын, һаләтин:

„Јетмәз олуր, — сөјләди, — дағлар мәнә,
Ләјиг олур фәхр едә бағлар мәнә;

Аз гала башым јетишир көјләрә,
Шах-будағым көлкә салыб һәр јерә;

Әсә күләк, гопса да туфан јенә
Әјмәјә әсла күчү чатмаз мәнә;

Чанлычадыр, зорбачадыр балдырым,
Сындыра билмәз мәннеч илдырым!”

Алма агачы она верди чәваб:
„Ејләмә тәриф өзүнү, еј чәваб!

Зорбады һәрчәнд ки, гәддин сәһни,
Јох мәнә тај олмаға һәддин сәһни.

Сәһдә битәр бир нечә веченз гоза,
Анчаг о да гисмәт олур доғуза.

Мэндэ, вэли, яхшы, көзэл алма вар,
Рэнкини нэр ким көрө һейран галар!

Дадлы, латафэтли, малаһэтлидир,
Саплағы инчэ, өзү лээзэтлидир!"

Шам агачы билди бу кејфијјэти,
Сөјләди: „Бәсдир, бурахын сөһбәти!

Бош данышыгдан нэ чыхар, ај балам?
Гыш күнү сиз чыпаг олурсуз тамам;

Лејк мәним гышда дәхи јаз киби,
Јашыл олур палтарым атлаз киби;

Лазымам ев тикдирән инсанлара,
Һәм дирајәм, һәм гапы ејванлара;

Гыш собада халг мәни јандыар,
Мәнфәәтим халга мәним чох дәјәр!"

ГАРГА ВӘ ТҮЛКҮ

Пендир агзында бир гара гарга
Учараг гонду бир уча будага.

Түлкү көрчәк јаваш-јаваш кәлли,
Ендириб баш, әдәблә чөмбәлли.

Бир зәман һәсрәт илә гарга сары
Алтдан-алтдан марытды баш јухары;

Деди: „Әһсэн сәнә, а гарга ага!
Нә нәзакәтлә гонмусан будага!

Бәзәдин сән бу күн бизим чәмәни,
Шад гылдын бу кәлмәјинлә мәни.

Нә көзәлсән, нә хошлигәсэн¹ сән,
Јери вар сөјләсәм—һүмасән² сән!

Түкләриндир ипәк кими парлаг,
Бәднәзәрдән³ вүчудун олсун ираг!"

Бу јәгиндир ки, вар севимли сәсин,
Оху, версин мәнә сәфа нәфәсин!"

¹ Хошлига — көјчәк.

² һүма — эфсанәви гуш адыдыр.

³ Бәднәзәр — илс көзәү.

⁴ Ираг — узаг.

Болдэ сөздэн фэрэһлэниб гарга,
Агзыны ачды та ки, етсин—га,

„Га“ едэркэн һануз бирчэ кэрэ
Пендири димдијиндэн енди јерэ.

Түлкү фөврэн¹ хавада гапды, једи,
Гаргаја тэ'нэ илэ болдэ деди:

„Олмасајды чаһанда сарсаглар,
Ач галарды јэгин ки, јалтаглар.“

¹ Фөврөн — о саат, дэрһел.

ГАРЫНЧА

Көрдүлэр бир гарынча бир мэләхи¹
Дашыјыр гаршысында сүр'эт илэ;

Дедилэр: „Мур² бах ки, бунча јүкү
Галдырыр бир зәиф гүввәт илэ“.

Деди: „Сус, гүввәти-бәдәнлә дејил,
Чәкирәм гүввәти-һәмијјәт³ илэ“.

Еј огул, мурдән көтүр ибрәт,
Кет ағыр ишдә ишлә гејрәт илә.

Уфачыг ишләри һүнәр санма,
Болдэ ишләр кечәр сүһуләт⁴ илә.

Һүнәр олдур ки, бир бөјүк әмәли
Едәсән һәлл мин сүүбәт⁵ илә.

Кишиләр һинмәти дағы гопарыр,
Киши ол, дағ гопар һәмијјәт илә!

¹ Мәләх — чәјирткә.

² Мур — гај ышга.

³ Һәмијјәт — бирлик.

⁴ Сүһуләт — асанлык.

⁵ Сүүбәт — чәгинлик.

Хассэ, ичраји-эмри-миллэтлэ
Пишкам⁶ ол кэмали-чүр'эт илэ!

Вэтэн угрунда, миллэт ешгиндэ
Бээли-чан⁷ ет хүлуси-нијјэт⁸ илэ!

Иш апар, баш кедэрсэ гој кетсин...
Ад галыр, бэс дејилми, миллэт илэ?!

⁶ Пишкам — габагда келэн.

⁷ Бээли-чан — чаныны фэда етмэк.

⁸ Хүлуси-нијјэт — тэмиз ишјээт.

ӨРҮМЧЭК ВЭ ИПЭК ГҮРДУ

Бир өрүмчэк өзүн өјүб дурду,
Деди фэхр илэ: „Еј ипэк гурду,

Нэ кэсалэтлэ¹ иш көрүрсэн сэн?
Нијэ бунча ағыр һөрүрсэн сэн?

Кэл мэним сэн'этимдэ сүр'этими
Көрүб играр гыл мэхарэтимн...

Ишэ кирчэк тамамыны һөрүрэм,
Аз заманда нечэ чох иш көрүрэм "

Бахды, күлдү она ипэк гурду,
Сэрзэниш² етди, тэ'нэлэр вурду,

Деди: „Бэрфэрз³ олса һэр јердэ
Тохујурсан бөјүк, кичик пәрдэ;

Де көрэк, онларын нэдир сэмэри?
Бэлкэ дэ һэр кэсэ чатыр зэрэри!..

Лејк манда јох исэ дэ сүр'эт,
Јаплдыгым ишдэ вар ағыр гиймэт.

Алэмэ фандэ верир карым,⁴
Һэр кэс истэр ола хэридарым!⁵

¹ Кэсалэт — тэпбэлдик.

² Сэрзэниш — тэ'нэ, сахмич.

³ Бэрфэрз — тутак ки.

⁴ Кар — иш.

⁵ Хэридар — алычм.

КИТАБЫН ИЧИНДЭКИЛЭР

М. Ә. Сабир	3
-----------------------	---

ШӘРГИЛЭР

Мәктәб шәрһисн	7
Мәктәбә тәрһиб	9
Елмә тәрһиб	11
Ушаг вә буз	12
Јаз күнләри	13
Чүтчү	14

МӘНЗУМ ҺЕКАЈӘ ВӘ НӘСИҲӘТЛӘР

Мәктәб ушағларына төһфә	17
Мәктәб шакирдләригә төһфә	19
Тәһиб илә хәстә	21
Гөчә бәрһан	22
Молла Нәсрәддинни Јорганы	24
Ушаг вә пул	25
Чамушчу вә сел	27
Молла Нәсрәддин вә оғру	28
Артыг алып әскик сатан тачир	29
Јаланчы чобан	31

ТӘМСИЛЛӘР

Ағачларын бәһси	35
Гарға вә түлкү	37
Гарычча	39
Өрүмчәк вә иләк гурду	41

Тәрһиб едәни *Мәһмәд Мәһмәдов*
 Редактору *Јусуф Мәһмәдов*
 Бәдәни редактору *Ф. Гунаҗев*
 Техники редактору *М. Зейналлаев*
 Корректору *А. Мөһмүдова*

Чала ныздалыныш 22 III-1982-чн ил. Форматы
 60x84 $\frac{1}{16}$ —0,688 = 2,25 ч. в. Уют нәшр. в. 1,5.
 Тиражы 20000. Сифрши 52. Гүһәмәти 6 гәп.

Ушагкәчнәшр. Бакы, Фиолетов күчәси, 8.

Азәрбајҗан ССР Мәдәнијәт Нәшрләшмәни
 26 Комиссар адына мөһбәси,
 Бакы, Әли Бәйрәмов күчәси, 3.

МИРЗА АЛЕКПЕР САБИР

ДЕТЯМ

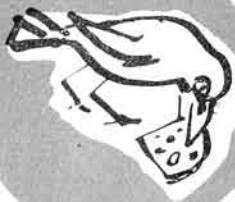
(На азербайджанском языке)

Азербайджанское
Издательство Детской и Юношеской Литературы
Баку — 1962

884.362-93

C13

6 гэл.



УШАГКӨНЧНӨШР

1962

